

КООПЕРАТИВНІ БАНКИ В ЄС ТА ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ

Л. В. Недільська, к. е. н., доцент

Житомирський національний агроекологічний університет

Наведено європейський досвід організації та функціонування кооперативних банків. Проаналізовано обсяги банківських операцій та капіталу європейських кооперативних банків, що входять до складу Європейської асоціації кооперативних банків (ЕАСВ). Узагальнено основні проблеми організації кооперативних банків в Україні.

Постановка проблеми. Від часу затвердження стратегії сільського розвитку з новою силою почала обговорюватись тема створення в Україні кооперативних банків. Нестійка економічна система, соціальні та політичні перетворення в країні вимагають запровадження таких інституцій, які були б найменш залежні від зовнішнього неврегульованого впливу.

Міжнародний кооперативний рух фактично стає альтернативною формою розвитку економічних відносин ХХІ ст., що здатна забезпечити соціально-орієнтоване стійке економічне зростання як розвинутих країн, так і країн із перехідною економікою [1]. Створення і розвиток кооперативних банків дійсно здатне сприяти подоланню соціально-економічних проблем передусім сільських жителів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Особливості створення та функціонування кооперативних банків стали предметом дослідження низки вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків. Окремі питання даної проблематики висвітлено в роботах В.В. Гончаренка, В.Ю. Марчука, О.Я. Стойка та ін. Незважаючи на існуючі законодавчі засади та очевидні здобутки сучасної наукової думки, вітчизняна практика свідчить про відсутність зацікавленості в сфері банківської діяльності на кооперативних засадах передусім з боку потенційних членів-власників, що зумовлює необхідність подальших досліджень з цих питань.

Мета та методика дослідження. Метою дослідження є вивчення досвіду функціонування кооперативних банків, що входять до складу ЕАСВ та пошук мотивуючих інструментів створення вітчизняних аналогів. Дослідження здійснено загальнонауковими методами дедукції та індукції, аналізу та синтезу, аналогії та ін., що забезпечило вивчення європейського досвіду і формування пропозицій його імплементації у вітчизняній банківській сфері.

Виклад основного матеріалу. Реформа децентралізації, що нині протікає в Україні, дала черговий поштовх до перегляду засад концепції розвитку системи кредитної кооперації. Оскільки ключовою передумовою розвитку кредитної кооперації визначено «посилення ділової активності населення, передусім у сільській місцевості та малих містах, утворення значної кількості суб'єктів малого підприємництва та фермерських господарств, а також збільшення попиту на фінансові ресурси, насамперед кредитування» [2], то передача управління на місцеві рівні, яка націлена на забезпечення саме таких параметрів, спирається на тісний взаємозв'язок з процесами кооперації.

Законодавством України передбачено, що система кредитної кооперації повинна бути кількарівнева: перший рівень - кредитні спілки, наступні рівні – кооперативні банки. Однак, якщо кредитні спілки в Україні формуються, функціонують і показують певний розвиток, то створення кооперативних банків залишається нездійсненим.

Кооперативний банк в Україні може бути створений в порядку, передбаченому Законом «Про банки і банківську діяльність», згідно до якого кооперативний банк - це банк, створений суб'єктами господарювання, а також іншими особами за принципом територіальності на засадах добровільного членства та об'єднання пайових внесків для спільної грошово-кредитної діяльності. Чинне законодавство визначає, що можуть створюватися місцеві та центральні кооперативні банки. При цьому, мінімальна кількість учасників місцевого (у межах області) кооперативного банку має бути не менше 50 осіб, а у разі зменшення кількості учасників і неспроможності кооперативного банку протягом одного року збільшити їх кількість до мінімальної необхідної кількості діяльність такого банку припиняється шляхом зміни організаційно-правової форми або ліквідації. Учасниками центрального кооперативного банку повинні стати місцеві кооперативні банки.

Попри те, що свого часу було напрацьовано необхідну нормативно-правову базу, на сьогодні в Україні жодного такого банку не створено. Це дає основу для пошуку перспектив, вивченні переваг і недоліків та аналізу зарубіжного досвіду діяльності кооперативних банків, а також законодавства, що їх регулює, з метою впровадження найефективніших практик у модель кооперативної системи України.

Наразі в Україні не діє жодного кооперативного банку, а єдиний за всю історію банківської справи місцевий кооперативний банк «Артем-банк» був створений ще у 2002 р. і за рік (2003 р.) змінив свою організаційно-правову форму на ТОВ.

Натомість досвід багатьох країн світу, серед яких Німеччина (Co-operative Financial Network), Австрія (Австрійська банківська група Райффайзен), Франція (банківська група Креді Агріколь), Данія (Nykredit bank), Польща (National Union of Co-operative Banks (KZBS)), Італія (Federcasse (BCC)) вже показав ефективність діяльності кооперативних банків. Поряд з цим, у 1970 році було засновано Європейську асоціацію кооперативних банків (ЕАСВ), яка представляє, просуває і захищає загальні інтереси своїх 28 членів - інститутів і кооперативних банків, щодо врегулювання проблем банківської діяльності, а також кооперативного законодавства.

Таблиця 1

Обсяги депозитів, кредитів і загальних активів кооперативних
фінансових установ ЕАСВ у 2016 р., млн Євро

Кооперативні фінансові установи	Країна	Загальні активи	Обсяги депозитів	Обсяги кредитів
Österreichische Raiffeisenbanken	Австрія	279649	189424	186955
Österreichischer Volksbanken		24466	20018	19386
Co-operative Central Bank	Кіпр	14101	12568	12034
Nykredit	Данія	188537	8806	158
OP Financial Group	Фінляндія	133747	60077	78604
Crédit Agricole	Франція	1722849	69326	773964
Crédit Mutuel		793522	358195	415052
BPCE		123524	531778	666898
Co-operative Financial Network	Німеччина	121578	774302	733155
Association of Cooperative Banks of Greece	Греція	2539	188	2647
SZHISZ	Угорщина	7219	5009	3487
Federcasse (BCC)	Італія	2176	16068	1325
LCCU Group	Литва	449	396	251
Banque Raiffeissen	Люксембург	7501	6312	5419
Rabobank	Нідерланди	662593	347712	452807
National Union of Co-operative Banks (KZBS)	Польща	35767	2473	17785
Credito Agricola	Португалія	16699	11726	8651
Unión Nacional de Cooperativas de Crédito	Іспанія	93604	72923	53529
Banco de Crédito Cooperativo		39166	31131	29102
Building Societies Association	Англія	426254	297036	341248
Всього		7120915	3611185	4093347

Джерело: наведено за даними [3].

Звітність ЕАСВ свідчить про значущу роль кооперативного банківського обслуговування на теренах Європейського союзу (табл. 1). Так, найпотужнішими в групі ЕАСВ за обсягами активів у

2016 р. стали два кооперативні банки Франції та банк Нідерландів, в розпорядженні яких зосереджено відповідно 24, 11 та 9 % усіх активів членів асоціації. Найбільший депозитний портфель сформовано Кооперативною фінансовою спілкою Німеччини (774 302 млн Євро) та кооперативним банком Креді Агріколь у Франції (693 260 млн Євро).

Європейський досвід доводить, що кооперативні банки відіграють важливу роль в фінансово-економічній системі. Кооперативні банки Європи – це 3 135 локально діючих банків, які представлені у 58000 точках ЄС, що забезпечують фінансові інтереси 80,5 мільйонів членів і займають частку європейського ринку в середньому близько 20%. Вони широко сприяють стабільності банківської системи завдяки своїй нетиповій динамічній поведінці [4].

Ключовими характеристиками кооперативних банків Європи є:

1) солідарність - особлива увага приділяється суспільним потребам, а капітал реінвестується переважно на місцевому рівні;

2) доступ до управління – клієнти банку є членами кооперативу і відповідно контролюють роботу банку, оскільки представлені в структурі його управління;

3) близькість – місцеві кооперативні банки, як правило, мають цільну мережу і тому максимально наближені до клієнтів;

4) довіра – є ключем відносин між банком і його клієнтами, оскільки банк служить інтересам клієнтів;

5) гнучкість – кооперативні банки швидко адаптуються до умов мінливого зовнішнього середовища;

6) соціальні зобов'язання – кооперативні банки беруть на себе ініціативу спрямовану на поліпшення стану клієнтів [4].

Таким чином, варто констатувати факт, що ідея створення та функціонування фінансових установ кооперативного типу є раціональною, проте у вітчизняній практиці не спрацьовує ні законодавче забезпечення, ні програми державного стимулювання. Першочерговою проблемою виступає недовіра населення до будь-яких фінансових установ, що спричиняє неможливість організації 1-2 тисяч пайовиків в межах одного місцевого кооперативного банку. Наступна проблема – це низький рівень заощаджень місцевих (сільських) жителів, що унеможливорює формування пайового капіталу (близько 150 тис грн з кожного). Третя суттєва проблема – відсутність місцевих (сільських) ідейних організаторів, які б згуртували населення, дрібних і середніх підприємців з метою формування системи спільного банківського обслуговування.

Висновки. Отже, створене в Україні законодавство стосовно розвитку банківських установ кооперативного типу не забезпечило

умов їх формування. Натомість, зарубіжний досвід вказує на значимість, ефективність та особливе місце кооперативних банків в системі розрахункового, кредитного і депозитного обслуговування. Очевидно, що вітчизняна система кредитної кооперації потребує суттєвих доопрацювань.

Список використаних джерел

1. Гонта І. Кооперативні банки: навіщо Україні прогрес : Checkpoint Business Media : веб-сайт. URL: <https://ckp.in.ua/finance/19351>
2. Про схвалення Концепції розвитку системи кредитної кооперації : Кабінет Міністрів України. Концепція від 07.06.2006 № 321-р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
3. Key Figures : The European Association of Co-operative Banks (EACB). URL: <http://www.eacb.coop/en/european-association-of-co-operative-banks.html>
4. What is a Co-operative bank? : The European Association of Co-operative Banks (EACB). URL: <http://www.eacb.coop/en/european-association-of-co-operative-banks.html>